

درس ۱۰ نام طراح: خیام علیزاده اقدم استان آذربایجان شرقی	بسمه تعالی معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش دفتر آموزش متوسطه نظری دبیرخانه راهبری کشوری درس تاریخ	محتوای نوشتاری کتاب تاریخ ۲ پایه ۱۱ رشته علوم و معارف اسلامی
---	--	--

عنوان / موضوع:

امام حسن عسکری علیه السلام

اهداف یادگیری:

آشنایی دانش آموزان با این موضوعات :

- ۱- موقعیت امام حسن عسکری ع در سامرا
- ۲- محدودیت های اعمال شده از سوی دستگاه خلافت
- ۳- چگونگی ارتباط امام با شیعیان

چکیده نکات مهم درس:

خلافت عباسی اقدامات امام با یارانش در سامرا را به دقت تحت مراقبت قرار می داد و ارتباطات عادی و روزمره حضرت با مردم و دوستدارانش به راحتی امکان پذیر نبود. از امام خواسته بودند پیوسته حضور خود را در سامرا، به آگاهی حکومت برساند. از این رو امام هر دوشنبه و پنج شنبه در دارالخلافت حاضر می شد. از جمله مناطقی که شیعیان فراوانی را در خود جای داده بود و با امام نیز ارتباط داشتند، شرق ایران از جمله خراسان بود. گرایش های شیعی از گذشته در خراسان وجود داشت، به عنوان مثال در زمان امام صادق ع جمعی از اهالی خراسان به دیدار ایشان در شهر نیشابور رفته بودند. حضور امام رضا در شهر نیشابور نقطه عطفی در گرایش مردم به تشیع محسوب می شد. از شخصیت های برجسته شیعی می توان به فضل بن شاذان نیشابوری اشاره کرد. وی شاگرد امام هادی بوده است. سبزواری از شهرهای بزرگ بیهق تحت تأثیر مهاجرت علویان به گرایش های شیعی روی آورد.

الف: آغاز امامت امام حسن عسکری و موقعیت ایشان

امام هادی تنها در ماه های آخر عمر خود، جانشین خود را به اصحاب نزدیکش معرفی کرد. مسیرهای منتهی به دارالخلافة در روزهایی که امام باید به آنجا می رفت؛ مملو از جمعیتی می شد که برای دیدار ایشان آمده بودند. هنگامی که امام وارد مسیری می شد هیاهوی مردم خاموش می گردید. زمانی که امام زندانی شد، زندانبانان سخت گیری همچون صالح بن وُصیف برای کنترل و نظارت امام تعیین شدند.

ب: اوضاع سیاسی و اجتماعی دوران امام حسن عسکری ع

چیرگی امیران ترک بر امور حکومتی، روزه روز بیشتر می شد، آنان خلیفه عباسی معتز را از سلطنت خلع کردند و پس از آزار و شکنجه های فراوان، او را در سردابی انداختند تا خلیفه مخلوع زنده به گور شود. ناکارآمدی عباسیان در امور حکومت داری و لذت طلبی های آنان موجب رواج فساد گسترده میان کارگزاران حکومتی شده بود. سیاست عباسیان نسبت به علویان و دوستداران اهل بیت نیز بسیار خشونت آمیز بود؛ به عنوان مثال، موسی بن یحیی که مردی ستمکار و پلید بود، به ولایت قم گماشته شد تا اهالی آنجا را که دوستی خالصانه نسبت به ائمه داشتند، در تنگنا قرار دهد. مردم در پاسخ دعایی طولانی برای نوشته و از آن حضرت درخواست دعا نمودند. امام وضعیت خود را به امام حسن عسکری آنها مرقوم کرد تا در نماز خود بخوانند.

ج: نحوه مواجهه

پراکندگی پیروان اهل بیت، به لحاظ جغرافیایی، تنها از راه یک شبکه ارتباطی منسجم، می توانست پیوند شیعیان با حوزه امامت از یک سو و ارتباط آنان با همدیگر را از سوی دیگر برقرار سازد. عامل مهم دیگری که حساسیت و مراقبت دقیق دستگاه خلافت حاکم عباسی را نسبت به امام عسکری موجب شد، موضوع تولد حضرت امام زمان به عنوان آخرین حجت خدا بود.

د: تدابیر امام حسن عسکری برای ارتباط با شیعیان و فعالیت های ایشان

امام در طول دوران زندگی خود روایات زیادی را در موضوعات مختلف فقهی، تفسیری، اعتقادی و کلامی بیان فرمود که در منابع حدیثی شیعه موجود است. احمد بن محمد بن خالد برقی، شاگرد امام هادی کتاب المحاسن را نگاشت که دایرة المعارفی است مشتمل بر احادیث امامان در تمامی زمینه های مختلف دینی. از شاگردان امام می توان به عثمان بن سعید، هارون بن مسلم و بسیاری از بزرگان دیگر که در کتاب های رجال نام آنها ضبط شده است؛ اشاره نمود. ایشان علاوه بر امور مهم و مسئولیت های عمومی امامت، نقش مشخص و دشواری برعهده داشت و آن آماده سازی عملی مردم برای پذیرش رویداد تازه ای به نام غیبت بود.

ه: حمایت های مالی از شیعیان

سیاست خلفا ایجاد شرایط دشوار اقتصادی و معیشتی برای شیعیان بود. آنها علویان و دوستداران خاندان پیامبر را در تنگنای اقتصادی کشنده قرار می دادند. مردم نیز از بیم مجازات، جرأت کمک رسانی به آنان را نداشتند. از این رو یکی از برنامه های امام، کمک مالی به شیعیان و برطرف کردن نیازهای اقتصادی آنان بود.

و: آماده سازی شیعیان برای مسئله غیبت

برخی از اقدامات امام در این زمینه به شرح ذیل است:

الف: پنهان کردن ولادت امام زمان

ب: مژده ولادت امام زمان به اصحاب خاص

ج: معرفی حضرت حجت به شیعیان نزدیک

د: دیدار تعدادی از یاران امام با فرزندش

پرسی های تستی :

۱. دیدن مکارم اخلاقی و عبادت‌های خالصانه کدام امام معصوم در زندان ، نگهبانان را از رفتارشان پشیمان ساخت ؟
۱ امام رضاع ۲ امام جواد ع ۳ امام هادی ع ۴ امام حسن عسکری ع
۲. نتیجه مهم ناکارآمدی عباسیان در امور حکومتداری ولذت طلبی آنها چه بود ؟
۱ رواج فساد گسترده میان کارگزاران حکومتی ۲ بی توجهی به امور مردم
۳ گسترش بی عدالتی و ناامنی ۴ بروز قیامهای مختلف در سرزمین های اسلامی
۳. چه کسی در شهر بصره غلامان و بردگان را با خود همراه ساخت ؟
۱ یعقوب بن لیث ۲ صاحب الزنج ۳ صاحب الفخ ۴ رافع بن لیث
۴. کدام خلیفه عباسی توسط ترکان در سردابی انداخته و زنده به گور شد ؟
۱ متوکل ۲ معتز ۳ مهتدی ۴ معتمد
۵. مردم کدام منطقه در زمان امام جعفر صادق ع به دیدار ایشان رفتند ؟
۱ کاشان ۲ قم ۳ خراسان ۴ سیستان
۶. چرا فشارها و محدودیت های وارد شده بر امام حسن عسکری نسبت به امامان گذشته بیشتر بود ؟
۱ اقتدار شیعیان، ولادت امام زمان ۲ منظم و منسجم تر شدن تشکیلات شبکه وکالت
۳ نشر روایات اهل بیت و مهاجرت علویان به ایران ۴ جبران ناکارآمدی عباسیان در امور حکومتداری

۷. کدام منطقه تحت تأثیر مهاجرت علویان به گرایش‌های شیعی روی آوردند؟

۱ قم ۲ ری ۳ سبزوار ۴ ساوه

۸. کتاب المحاسن نوشته چه کسی است؟

۱ فضل بن شاذان ۲ هارون بن مسلم ۳ احمد بن اسحاق ۴ احمد بن خالد برقی

۹. امام حسن عسکری به کدام فقیه و محدث معروف نامه نوشته و مطالبی را به عنوان توصیه و اندرز به او می فرماید؟

۱ ابوالادیان ۲ ابن بابویه قمی ۳ حسین بن ایوب ۴ شیخ طوسی

پاسخنامه پرسش های تستی:

۱. گزینه: ۴. دیدن مکارم اخلاقی و عبادت های خالصانه امام حسن عسکری ع در زندان، نگهبانان را از رفتار خودپشیمان می کرد.

۲. گزینه: ۱. ناکارآمدی عباسیان در امور حکومت داری و لذت طلبی های آنان موجب رواج فساد گسترده میان کارگزاران حکومتی شده بود.

۳. گزینه: ۲. در بصره مردی به نام علی بن محمد، مشهور به صاحب الزنج، تعداد زیادی از غلامان و بردگان را که از شرایط دشوار اجتماعی به ستوه آمده بودند با خود همراه ساخت. قیام او بسیار گسترده شد و در چند جنگ بر سپاهیان عباسی پیروز شد.

۴. گزینه: ۲. چیرگی امیران ترک بر امور حکومتی، روز به روز بیشتر می شد، آنان خلیفه عباسی، معتز را از سلطنت خلع کردند و پس از آزار و شکنجه های فراوان، او را در سردابی انداختند تا خلیفه مخلوع زنده به گور شود.

۵. گزینه: ۳. گرایش های شیعی از گذشته در خراسان وجود داشت، به عنوان مثال در زمان امام صادق ع جمعی از اهالی خراسان به دیدار ایشان رفته بودند.

۶. گزینه: ۱. به دو دلیل فشارها و محدودیت های وارد شده بر امام حسن عسکری ع نسبت به امامان گذشته بیشتر بود.

۷. گزینه: ۳. سبزوار از شهرهای بزرگ بیهق تحت تأثیر مهاجرت علویان به گرایش های شیعی روی آورد.

۸. گزینه: ۴. احمد بن محمد بن خالد برقی، شاگرد امام هادی ع و امام عسکری ع، کتاب المحاسن را نگاشت که دایرة المعارفی است مشتمل بر احادیث امامان در تمامی زمینه های مختلف دینی.

۹. گزینه: ۲. ابن بابویه قمی از بزرگان فقه و حدیث شیعه یکی از کسانی بود که امام حسن عسکری ع به ایشان نامه می نویسد و ضمن ستایش از این فقیه، مطالبی را به عنوان توصیه و اندرز به او می فرماید.

سوالات صحیح و غلط:

۱۰. شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر زمان امام حسن عسکری ع مشترکات زیادی با دوره امامت پدرش امام هادی ع داشت.

۱۱. از آغاز امامت امام حسن عسکری ع، چیرگی امیران ترک بر امور حکومتی، روزه روز کمتر می شد.

۱۲. نویسنده کتاب المحاسن، هارون بن مسلم شاگرد امام حسن عسکری ع می باشد.

۱۳. مسئله مهدویت از زمان پیامبرص در میان مسلمانان به طور جدی مطرح بود.

۱۴. سابقه تشیع در قم به زمان ورود گروهی از اهالی بیهق به این شهر می رسد.

۱۵. ابوالادیان و ابن بابویه پیک و نمایندگان امام حسن عسکری ع بودند.
۱۶. جعفر کذاب برادر امام هادی ع بود و ادعای امامت می کرد که باعث تنش هایی میان شیعیان گردید.

پاسخنامه سوالات صحیح-غلط:

۱۰. صحیح ج: شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر زمان امام حسن عسکری ع مشترکات زیادی با دوره امامت پدرش امام هادی ع داشت.
۱۱. غلط ج: در زمان امامت امام حسن عسکری ع چیرگی امیران ترک بر امور حکومتی، روز به روز بیشتر می شد، آنان خلیفه عباسی را از سلطنت خلع کردند.
۱۲. غلط ج: احمد بن محمد بن خالد برقی، شاگرد امام هادی ع و امام عسکری ع کتاب المحاسن را نگاشت که دایرةالمعارفی است مشتمل بر احادیث امامان در تمامی زمینه های مختلف دینی.
۱۳. صحیح ج: مسئله مهدویت از زمان پیامبر(ص) در میان مسلمانان به طور جدی مطرح بود و احادیث فراوانی در این باره وجود داشت.
۱۴. غلط ج: سابقه تشیع در قم به زمان ورود گروهی از اهالی کوفه به این شهر می رسد.
۱۵. صحیح ج: افزون بر شبکه ارتباطی وکلا، امام پیک ها و نمایندگان داشت که به وسیله آنها، با پیروان خود ارتباط برقرار می ساخت، یکی از این افراد، ابوالادیان نام داشت. ابن بابویه قمی از بزرگان فقه و حدیث شیعه یکی از کسانی بود که امام به ایشان نامه می نویسد و ضمن ستایش از این فقیه، مطالبی را به عنوان توصیه و اندرز به او می فرماید.
۱۶. غلط ج: رخداد دیگری که پس از شهادت امام هادی ع رخ داد، ادعای امامت جعفر، برادر دیگر امام حسن عسکری ع بود که به جعفر کذاب شهرت یافت. جعفر با طرح ادعای امامت، تنش هایی را میان شیعیان ایجاد کرد و آنها را به دور خود جمع کرد.

سوالات تشریحی:

۱۷. عباسیان از امام حسن عسکری ع خواسته بودند چگونه حضور پیوسته خود را به آگاهی آنان برساند؟
۱۸. چه چیزی مانع از معرفی صریح امام حسن عسکری ع به عنوان جانشین توسط پدرش بود؟
۱۹. خلیفه در زندان، چه کسی را برای کنترل و نظارت بر امام حسن عسکری ع تعیین کرد؟
۲۰. سبزواری از شهرهای بزرگ بیهق تحت تأثیر چه امری به گرایش های شیعی روی آورد؟
۲۱. به چه دلیل امام حسن عسکری ع نظام وکلا را تقویت کرد؟
۲۲. سابقه تشیع در شهر مقدس قم به چه زمانی برمی گردد؟
۲۳. دایرةالمعارفی شامل احادیث امامان که توسط احمد بن محمد بن خالد برقی نوشته شد، چه نام دارد؟

پاسخنامه سوالات تشریحی:

۱۷. از امام خواسته بودند پیوسته حضور خود را در سامرا، به آگاهی حکومت برساند از این رو امام هر دوشنبه و پنجشنبه دردارالخلافة حاضر می شد.

۱۸. شرایط دشوار زندگانی امام هادی ع مانع از معرفی صریح جانشینی فرزندش امام حسن عسکری ع شد.
۱۹. زمانی که امام زندانی شد، زندانبانان سختگیری همچون صالح بن وصیف برای کنترل و نظارت امام تعیین شدند.
۲۰. سبزواری از شهرهای بزرگ بیهق تحت تأثیر مهاجرت علویان به گرایش های شیعی روی آورد.
۲۱. پراکندگی پیروان اهل بیت، به لحاظ جغرافیایی، تنها از راه یک شبکه ارتباطی منسجم می توانست پیوند شیعیان با حوزه امامت از یک سو و ارتباط آنان با همدیگر را از سوی دیگر برقرار سازد. از این رو امام حسن عسکری ع نظام و کلا را تقویت کرد.
۲۲. سابقه تشیع در قم به زمان ورود گروهی از اهالی کوفه به این شهر می رسد.
۲۳. احمد بن محمد بن خالد برقی، شاگرد امام هادی ع و امام عسکری ع کتاب المحاسن را نگاشت که دایرةالمعارفی است مشتمل بر احادیث امامان در تمامی زمینه های مختلف دینی.

منابع مطالعاتی پیشنهادی:

طبسی، محمد جواد، با خورشید سامرا، تحلیلی از زندگانی امام حسن عسکری ترجمه عباس جلالی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی ۱۳۷۵

پیشوایی، مهدی، سیره پیشوایان، قم، مؤسسه امام صادق، ۱۳۸۷

برای دریافت نمونه دیگر از درسنامه و نکات مهم
دروس مختلف به کانال تخصصی "تاریخ من"
@tarikheman3 مراجعه نمائید .